

13. Макаренко Є. А. Європейські комунікації: [монограф.]/ Є.А. Макаренко. – К.: Центр вільної преси, 2006. – 536 с.
14. Дзьобань О. П. Інформаційне насилля та безпека: світоглядно-правові аспекти : [монограф.]. / Дзьобань О. П., Пилипчук В.Г; [заг. ред. В. Пилипчук]. – Х. : Майдан, 2011. – 244 с.
15. Бжезинський Зб. Демократія перед лицем глобалізації. / Збігнев Бжезинський // Часопис "І". – 2000. – Число 19. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n19texts/bzezinsk.htm>

Король А. *Ценностные императивы международной информационной политики*
Проанализированы современные тенденции развития информационной политики в области международных отношений. Сформулирована взаимосвязь технологических и гуманистических составляющих международной информационной политики в контексте демократизации культуры международных отношений. Изучена роль основных субъектов международной информационной политики и противоречия ее реализации, заключающиеся в несбалансированности развития информатизации между различными странами мира; внутренних ценностных конфликтах правовых норм и политико-культурных принципов; распространении информационного насилия.

Ключевые слова: международная информационная политика, демократические ценности, культура международных отношений, информатизация, информационно-коммуникативные отношения.

Korol A. *Value imperatives of international information policy*

The author analyses modern tendencies of development of information policy in the field of international relations. It is formulated the interrelation of technological and humanistic components of the international information policy in the context of democratization of culture in international relations. The role of the main actors in the international information policy and contradictions of its implementation, namely the imbalance of Informatization development among different countries of the world, internal value conflicts of legal rules and political and cultural principles, the spread of violence.

Keywords: international information politics, democratic values and the culture of international relations, information, information and communication relationships.

УДК 323.01

Юськів Х. В.

ІДЕОЛОГІЧНА БАЗА СУЧАСНОГО СЕПАРАТИЗМУ

У даний час сепаратизм характерний для різних країн світу з різними політичними системами і режимами. У сучасну епоху тотальної взаємозалежності, яка відбувається у світі політичних процесів, проблеми, пов'язані з наявністю в окремих регіонах планети осередків сепаратизму, викликають глобальне посилення політичної та економічної напруженості. Така тенденція призводить не тільки до розпаду багатонаціональних держав, але і породжує ланцюгову реакцію етнополітичних конфліктів, сприяє послабленню контролю над поширенням звичайного озброєння, розширенню можливостей поширення зброї масової поразки, зростанню тероризму і релігійного екстремізму. Істотну роль у розгортанні сепаратизму відіграє його ідеологічна база.

Ключові слова: сепаратизм, ідеологія, конфлікт

Постановка наукової проблеми та її значення. Актуальність теми дослідження полягає у складності та неоднорідності процесів, що відбуваються в сучасному світі: суперечність між глобалізацією та локалізацією. Сьогодні спостерігається процес поширення сепаратизму та збільшення його масштабів, неефективність політико-правових механізмів

розв'язання конфліктів, що призводять до сепаратизму; тенденція до дезінтеграції великими впливовими державами інших суверенних країн з метою нейтралізації їх політичного впливу в деяких регіонах для забезпечення власних геополітичних та гео економічних інтересів.

Аналіз попередніх досліджень. У сучасній українській етнополітології та етноконфліктології проблеми сепаратизму розглядаються переважно крізь призму української національної ідеї, побудови незалежної держави. Серед дослідників зазначених проблем слід відзначити В.А. Горенкіна (Сепаратизм як соціально-політичне явище: автореф. дис. канд. політ. наук: 23.00.02 – політичні інститути і процеси. – Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського. – Сімферополь, 2004. – 18 с.), О. В. Картунова (Західні теорії етнічності, нації та націоналізму: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / О.В. Картунов; Ун-т економіки та права «КРОК.» – Київ: [б.в.], 2007 – 191 с.), В.О. Котигоренка (Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні: політологічний концепт: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук / Віктор Олексійович Котигоренко; Національна академія наук України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького – Київ, 2005. – 39 с.), Г. М. Перепелицю (Конфлікти в посткомуністичній Європі // Національний ін-т стратегічних досліджень — Воєнна безпека; Вип.8). — Київ: ПЦ «Фоліант», 2003. — 431 с.) та ін. Серед зарубіжних науковців, які досліджували проблему ідеологічних засад сепаратизму, варто згадати Д. Горовіца (Горовиц Д. Ирредентизм, сепаратизм и самоопределение // Национальная политика в Российской Федерации. М., 1993. – 147 с.), Е. Геллнера (Нації націоналізм // Націоналізм: Антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К., 2000).

Мета та завдання дослідження. Метою даної статті є дослідження ідеологічних засад сепаратизму як явища сучасної політики.

Для реалізації мети дослідження передбачається розв'язання таких завдань:

- дослідити концептуальні основи розуміння понять «ідеологія» та «сепаратизм»;
- визначити чинники, які зумовлюють активізацію сепаратистських рухів у сучасному світі;
- виявити сутність, закономірності та основні прояви сепаратизму;
- проаналізувати ідеологічні засади діяльності сепаратистських політичних партій і рухів.

Виклад основного матеріалу. У сучасному суспільстві ідеологія стала відігравати важливу роль у процесі формування нової соціальної ідентичності у членів суспільства і легітимізації влади нових політичних еліт з раціоналістичних позицій. Термін «ідеологія» вперше був запропонований французьким філософом і економістом Дестюттом де Трасі на початку XIX ст. для позначення науки про ідеї, що дозволяє встановити тверду інтелектуальну основу для політики, етики та інших сфер суспільного життя і гуманітарних наук [4]. Терміном ідеологія позначають систему політичних, правових, етичних, художніх, філософських, релігійних поглядів; суспільна свідомість [8].

Термін «сепаратизм» походить від латинського слова «separatus», що означає відокремлення. Розвиток політичного життя та утворення нових форм державного устрою спричинили наповнення змісту терміну сепаратизм, як політологічної категорії, новими характеристиками [5, с. 1].

У науковій літературі немає єдиного підходу щодо трактування поняття «сепаратизм». Його визначають і як спосіб розв'язання проблеми, і як рух за територіальне відокремлення, і як політика та практика діяльності суспільно-політичних рухів. Зазвичай у науковій літературі сепаратизм (від лат. *separatus* – окремий) – це теорія, політика і практика відокремлення, відділення частини території держави з метою створення нової самостійної держави або одержання статусу широкої автономії [7].

Сьогодні під терміном сепаратизм розуміють рух за територіальне відокремлення частини держави з метою створення нового державного утворення або надання певній частині держави автономного статусу за національними, мовними, релігійними ознаками [3, с. 120].

Окрім того, під сепаратизмом розуміють політику та практику відокремлення, відділення частини території держави з метою створення нової самостійної держави або отримання статусу широкої автономії. Сепаратизм веде до порушення суверенітету, єдності та територіальної цілісності держави, нівелює принцип непорушності кордонів, зазвичай призводить до міждержавних і міжнаціональних конфліктів [6, с. 352].

У сучасну епоху тотальної взаємозалежності, що присутня у світі політичних процесів, проблеми, які пов'язані з наявністю в окремих регіонах осередків сепаратизму, викликають посилення політичної та економічної напруженості. Причини та умови виникнення сепаратизму є різноманітними — диспропорція і нерівномірність регіонального розвитку, існуюча національна дискримінація (у тому числі й стосовно політичної влади) і нетерпимість, неможливість «пробитися» до влади в державі політичній еліті регіону, відсутність у середніх верств населення (до яких належать творча інтелігенція) перспектив для творчого зростання, демографічні зміни, соціально-економічні проблеми, а також історична пам'ять про втрачену незалежність.

До «необхідних» умов для виникнення сепаратизму слід віднести існування держави та її складових частин, експансіоністська політика держави, централізований характер управління в державі, відсутність або недостатність місцевого самоврядування, політична і соціально-економічна криза в державі, невдоволення різних верств населення політикою, яку провадить центральна влада. Крім того, зародження сепаратизму часто може відбуватися на тлі індустріалізації країни і міграції населення.

Причини та умови, що є необхідними для зародження сепаратизму стануть достатніми у тому випадку, якщо вони викликають різке зростання самосвідомості народу (самого народу, а не окремої етнічної групи), що, у свою чергу, призведе до усвідомлення ним подальшої неможливості перебування за таких умов у даній державі або до зміни форми перебування в ній, тобто до сепаратизму [1, с. 5].

Сепаратизм виконує певні позитивні функції: артикуляція інтересів населення певного регіону в політичній, соціально-економічній, культурній сферах; виявлення невдоволення місцевої громади політикою центральної влади в різних сферах суспільного життя; стимулювання регіоналізму, який за умови виваженої політики держави може стати способом нейтралізації сепаратизму (тобто десепаратизації – комплекс заходів із протидії будь-яким проявам сепаратизму та запобігання загрозам сепаратизму у майбутньому) [10, с. 99]; формування місцевої регіональної еліти й створення регіональних органів влади; ліквідація соціально-правових умов міжрегіональної нерівності [2, с. 19].

Як зазначає українська дослідниця В. В. Дівак, досліджуючи питання ідеологічних засад сепаратизму та аналізуючи причини посилення націоналізму на сучасному етапі світового розвитку, сепаратизм є одним з наслідків невирішеного національного питання у поліетнічних державах. Така ситуація є певною реакцією малих етнічних та мовних спільнот на посилення процесів вестернізації усіх форм життя в умовах глобалізації. В цьому контексті націоналізм може використовуватися як ідеологічне підґрунтя під час боротьби цих спільнот за власну державу, а відтак може мати перспективу, особливо в країнах «третього світу». Тобто подальша перспектива світового розвитку – це одночасне існування, єдність і боротьба двох суперечностей – дедалі зростаючої взаємозалежності держав у всіх сферах суспільного життя та посилення дезінтеграційних процесів, націоналізму, релігійного екстремізму як наслідків самоідентифікації етносів і націй. Дівак відзначає активний процес пристосування націоналізму до сучасних умов життєдіяльності етносів і націй. Так виникло поняття «ліберальний націоналізм», у контексті якого розглядаються дві теми: нація як основа політичного співтовариства та методи демократичного вирішення проблеми сепаратизму [2, с. 11].

Як зазначає український дослідник О. О. Цебенко, ідеологія сепаратизму може бути проаналізована через призму багатьох концепцій, присвячених суспільному розвитку. У їх числі – теорія «відкритого суспільства», згідно з якою в процесі розвитку суспільства відбувається скорочення етнічних особливостей, на зміну яким приходять загальна

самосвідомість; теорія груп, що підкреслює значення колективного голосу; теорія раціонального вибору, яка визначає роль і значення еліти в оформленні позицій спільноти [2, с. 90].

На думку ще одного українського дослідника В. А. Горенкіна, в ідеологічному плані основою етносепаратизму є націоналізм. Розглянувши різні погляди вітчизняних і зарубіжних учених на сутність націоналізму, вчений дійшов висновку, що було б помилково трактувати цю ідеологію винятково в негативному напрямку. Справді, обумовлені кризою політичної системи держави політичні процеси, в основі яких лежить націоналізм, можуть призводити до санації політичних інститутів країни і всього суспільства. Унаслідок цього сепаратизм та націоналізм (як його ідеологія) — є негативним, коли він руйнує політичні інститути суспільства, та позитивним, коли він спрямований на їхнє творення [1, с. 9].

У розвиток існуючих теоретичних підходів до проблеми сепаратизму, на думку дослідника О. Цебенка, доречно запропонувати концепцію «національно-політичного розлому», завдяки якій можна пояснити як виникнення ідеології сепаратизму, так і його практику.

Сепаратизм завжди виникає на стику доцентрових і відцентрових тенденцій – при виникненні суперечності між прагненням Центру зберегти владу і прагненням регіону відстояти існуючі та отримати нові права. Тому сепаратизм як мінімум обов'язково має дві грані: етнічну і політичну. Наприклад, у вивченні сепаратистських устремлінь Є. А. Паїн запропонував враховувати не стільки етнічну, скільки політичну складову конфліктів, в яких саме політична стратегія центру надає вирішальний вплив на зміну ситуації [9, с. 92].

В епоху глобалізації принцип національного самовизначення залишається вельми актуальним. Приклад країн розвинутої демократії, де досить сильні сепаратистські настрої, свідчить: навіть успішна інтеграція в глобалізований простір не гарантує вирішення міжетнічних конфліктів. Навпаки, посилення націоналістичних і сепаратистських рухів наприкінці ХХ століття – на початку ХХІ століття доводить тісний зв'язок між глобалізацією і націоналізмом [2, с. 12].

Таким чином, більшість науковців досягають згоди у твердженні, що ідеологічною основою сепаратизму виступає націоналізм. Націоналізм – це ідеологія, відповідно до якої інтереси та цінності нації як певної групи мають пріоритет перед іншими інтересами і цінностями. В багатонаціональних державах це може означати прагнення до автономії або навіть сепаратизму. Отже, націоналізм – це завжди політичний рух, спрямований на завоювання або утримання політичної влади, і є серйозною загрозою центральній владі. З огляду на це, націоналізм можна розглядати як ідеологію сепаратизму.

Політичне значення націоналізму тісно пов'язане з правом націй на самовизначення. Саме це право стало ідеологією країн, що виникали після розпаду колоніальної системи [9, с. 91].

Окрім того, В. В. Дівак зазначає, що сепаратизм є одним з наслідків невирішеного національного питання та регіональних диспропорцій розвитку в поліетнічних державах. Існують певні відмінності щодо проявів сепаратизму в країнах розвинутої демократії (Європа, Канада), та в країнах, що розвиваються (Ближній Схід, Азія, Африка).

Якщо в першому випадку (поряд з вимогами більшої самостійності) домінує економічний сепаратизм, то в другому – етнічний та етнорелігійний. Це підтверджується аналізом ідеологічних засад сепаратистських політичних партій і рухів [2, с. 8]. Політичні партії та організації, які у своїх програмах декларують боротьбу за власну державу, поділяються на ті, які вирішують проблеми легальними методами, і ті, що вдаються до силових методів (тероризму). Відповідно легальні партії діють, як правило, в демократичних суспільствах, а терористичні організації – переважно в країнах з тоталітарними та авторитарними політичними режимами (хоча бувають винятки, наприклад в різні часи в Іспанії, Франції, Великобританії активно діяли терористичні організації).

Аналіз програмних засад політичних партій, котрі борються за створення етнічними чи етнотериторіальними спільнотами власних національних держав, свідчить про те, що в

країнах з розвиненим громадянським суспільством, у політичних та економічних поглядах домінує економічний сепаратизм (вимоги сецесії або автономії обумовлюються насамперед прагненням до більшої самостійності у використанні економічних переваг або природних ресурсів на певній території). Політичні програми цих партій базуються на демократичних принципах та ліберальних поглядах на розвиток економіки. В тих суспільствах, де традиційно сильною є етнічна та/або релігійна складова, як правило, переважає радикалізм не тільки у політичних, а й економічних поглядах на суспільно-політичний та соціально-економічний розвиток держав [2, с. 13].

Ідеологія сепаратистів становить величезну проблему для державної влади будь якої країни регіону. Справа в тому, що світські націоналісти можуть прийти до домовленості з центральною владою, зробивши предметом торгу той чи інший рівень автономії для свого народу чи регіону [9, с. 93].

Висновки. Отже, сьогодні проблеми сепаратизму тісно пов'язані з такими міжнародними принципами, як право націй (народів) на самовизначення і територіальна цілісність держав, оскільки сьогодні основними причинами сепаратизму є взаємні територіальні претензії етносів; боротьба етносу за свій політичний статус; етнорелігійні суперечності в державі; нерівномірний розвиток регіонів у державі та вимоги раціонального використання ресурсів; збереження національних і культурних цінностей; особливості демографічної ситуації.

Основу самого сепаратизму можна звести до отримання незалежності від центру, створення власної держави або можливості отримати привілейоване становище всередині централізованої держави, так звану широку автономію. Радикальність вимог при сепаратизмі обумовлюється географічним положенням, жорсткістю і ієрархічністю внутрішньо регіонального суспільства, економічним і соціальним становищем даного регіону на поточний момент, а також від сили центральної влади. Ідеологія сепаратизму повинна спиратися на історичний досвід незалежності нації, що мала місце в даному регіоні. Якщо такої немає, то слід шукати опору в незалежності ідентичних територій або близьких за походженням етносів

Ідеологічна база сепаратистських рухів визначається рівнем соціально-економічного розвитку країни. У тих державах, де сформувалася політична нація, в політичних і економічних поглядах їх лідерів домінує так званий економічний сепаратизм (вимоги автономії зумовлені насамперед прагненнями до більшої самостійності у використанні економічних переваг або природних ресурсів певної території). В країнах із сильною етнічною та/або релігійною складовою нації домінує політичний і економічний радикалізм у реалізації сепаратистських вимог.

Аналіз тенденцій суспільно-політичного та соціально-економічного життя в окремих країнах Європи і Північної Америки свідчить про те, що сучасний сепаратизм – це насамперед наслідок невирішеного національного питання та регіональних диспропорцій розвитку. Особливо це стосується колишніх метрополій колишніх світових колоніальних імперій, де національне питання не вирішено до цього часу і саме це спричиняє постійну напругу в цих країнах через періодичне загострення сепаратистських настроїв. Таким чином, ідеологією сепаратизму здебільшого є націоналізм.

Використана література:

1. Горенкин В.А. Сепаратизм як соціально-політичне явище: автореф. дис. канд. політ. наук: 23.00.02 – політичні інститути і процеси. – Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського. – Сімферополь, 2004. – 18 с.
2. Дівак В.В. Сепаратизм як феномен сучасної політики: політологічні та правові аспекти. – автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 – політичні інститути і процеси. – Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – Київ, 2010. – 24 с.
3. Ключник Р. Сепаратизм як світова мегатенденція сучасності / Р. Ключник // Політичний менеджмент. – 2011. – № 6. – С. 120–128.

4. Муфтахутдинова Д.Ш. К вопросу о теории идеологии: историко-философский аспект [Электронный ресурс] / Д.Ш. Муфтахутдинова. – Режим доступа: <http://www.vestny-kerp.ru/0310/35.pdf>. [Дата звернення: 05.12.15]
5. Наконечний В. С. Сепаратизм: поняття та підходи до тлумачення / В. С. Наконечний // Политические процессы и институты. – К., 2007. – № 3. – С. 1–6.
6. Орлов С. Сепаратизм / С. Орлов // 10. Новітня політична лексика (неологізми, оказіологізми та інші новотвори / [І.Я. Вдовичин, Л.Я. Угрин, Г.В. Шипунов та ін.]; за заг. ред. Н.М. Хоми. – Львів: «Новий світ – 2000», 2015. –С. 352-353
7. Романюк Н.І. Сепаратизм як суспільно-політичне явище сучасності [Електронний ресурс] / Н.І. Романюк. – Режим доступа: <https://internationalconference2014.wordpress.com/2014/10/20/сепаратизм-як-суспільно-політичне-яв/>. [Дата звернення: 05.12.15]
8. Словник іншомовних слів Мельничука [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://slovoedia.org.ua/42/53383/282674.html>. [Дата звернення: 05.12.15]
9. Цебенко О. О. Идеологічні засади сепаратизму / О. О. Цебенко // Актуальні проблеми міжнародних відносин / Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Інститут міжнародних відносин. – К.: Ін-т міжнар. Відносин, 2011. – Вип. 99, ч. 2. С. 90–94.
10. Ярошенко В. Десепаратизація / В. Ярошенко // 10. Новітня політична лексика (неологізми, оказіологізми та інші новотвори / [І.Я. Вдовичин, Л.Я. Угрин, Г.В. Шипунов та ін.]; за заг. ред. Н.М. Хоми. – Львів: «Новий світ – 2000», 2015. –С. 99-100

Юськив Х. В. Идеологическая база современного сепаратизма

В настоящее время сепаратизм характерен для разных стран мира с различными политическими системами и режимами. В современную эпоху тотальной взаимозависимости, которая происходит в мире политических процессов, проблемы, связанные с наличием в отдельных регионах планеты очагов сепаратизма, вызывающих глобальное усиление политической и экономической напряженности. Такая тенденция приводит не только к распаду многонациональных государств, но и порождает цепную реакцию этнополитических конфликтов, способствует ослаблению контроля над распространением обычных вооружений, расширению возможностей распространения оружия массового поражения, росту терроризма и религиозного экстремизма. Существенную роль в развертывании сепаратизма играет его идеологическая база.

Ключевые слова: сепаратизм, идеология, конфликт

Yuskiv Ch. The ideological base of contemporary separatism

Currently separatism is characteristic for different countries with different political systems and regimes. In modern times of total interdependence, which takes place in the world of political processes, problems, that are related to the presence of centers of separatism in some regions of the world, cause global strengthening of political and economic tensions. This trend not only leads to the disintegration of multinational states, but also creates a chain reaction of ethno-political conflicts, promotes the weakening of control over the spread of conventional weapons, empowerment of proliferation of weapons of mass destruction, the growth of terrorism and religious extremism. An important role in the deployment of separatism plays its ideological base.

Keywords: separatism, ideology, conflict.